

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Representative of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

SAŽETAK PRESUDE

NURCAN BAYRAKTAR PROTIV TURSKE PRESUDA VIJEĆA OD 27. LIPNJA 2023. ZAHTJEV BR. 27094/20

*Razdoblje čekanja prije sklapanja novog braka nametnuto rastavljenim ženama
radi utvrđivanja da nisu trudne,
predstavlja povredu čl. 8. i čl. 14. u vezi s čl. 12. Konvencije*

ČINJENICE

Podnositeljica je podnijela zahtjev turskom Obiteljskom sudu za izuzeće od primjene odredbe turskog Građanskog zakonika kojim je propisano da nakon razvoda braka žena mora pričekati istek razdoblja od 300 dana ili se mora podvrgnuti liječničkom pregledu radi utvrđivanja da nije trudna, a u svrhu sklapanja novog braka. Podnositeljica je tvrdila da je odredba turskog Građanskog zakonika predstavljala diskriminaciju temeljem spola te je zatražila da se njezin predmet uputi turskom Ustavnom sudu radi prethodne ocjene ustavnosti sporne odredbe. Obiteljski sud je pozvao podnositeljicu da dostavi liječničku potvrdu da nije trudna te ju upozorio da će u protivnom njen zahtjev odbiti. Istovremeno, Obiteljski sud je odbio njezin zahtjev za prethodnu ocjenu ustavnosti sporne odredbe Građanskog zakonika. Obzirom da se odbila podvrgnuti liječničkom pregledu, Obiteljski sud je odbio njezin zahtjev, a Kasacijski sud je potvrdio tu presudu. Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu u kojoj je tvrdila da je sporna odredba građanskog zakonika diskriminatorna te da joj je u postupku pred redovnim sudovima povrijeđeno pravo na pošteno suđenje, pravo na zaštitu privatnog života, pravo na brak i pravo na djelotvoran pravni lijek. Ustavni sud je ustavnu tužbu podnositeljice proglasio nedopuštenom.

PRIGOVORI

Podnositeljica je prigovorila da joj je nametanjem obveze proteka 300 dana od razvoda prethodnog braka ili obveze podvrgavanja liječničkom pregledu radi dokazivanja da nije trudna, a prije stupanja u novi brak, povrijeđeno pravo na privatni život zaštićeno čl. 8. Konvencije. Nadalje, navela je da je diskriminatorna narav prethodno navedenih obveza dovela do povrede čl. 14. i čl. 12. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Članak 8.

Pravo na privatni život zajamčeno čl. 8. Konvencije ne smije se tumačiti preusko jer ono obuhvaća kako najintimnije aspekte pojedinca, tako i društveni aspekt osobe, u okviru kojeg omogućuje pojedincu razvitak njegovog društvenog identiteta. Građanski status osobe, bila ona u braku, razvedena, samac ili udovica, predstavlja dio njezinog privatnog i društvenog identiteta zaštićenog čl. 8. Konvencije (*Dadouch protiv Malte*, br. 38816/07, st. 48., 20. srpanj 2010.). Pravo na privatni život usko je povezano s pravom osobe na brak (*Frasik protiv Poljske*, br. 22933/02, st. 90., 5. siječanj 2010.).

ESLJP je smatrao da obveza čekanja 300 dana nakon konačnosti odluke o razvodu prethodnog braka, a prije sklapanja novog braka, te davanje alternative u obliku dostave liječničke potvrde da žena nije trudna, predstavlja miješanje u pravo podnositeljice na privatni život. U svrhu utvrđivanja predstavlja li navedeno miješanje povredu čl. 8. Konvencije, bilo je potrebno utvrditi je li miješanje: 1) bilo zakonito, 2) imalo legitimni cilj, i 3) bilo nužno u demokratskom društvu.

Navedena obveza bila je propisana turskim Građanskim zakonikom, stoga je miješanje bilo zakonito. Miješanje je imalo legitimni cilj, a to je zaštite prava i sloboda drugih te javnog reda i mira.

Miješanje će se smatrati „nužnim u demokratskom društvu“ za postizanje legitimnog cilja, ako je u skladu s „prijetkom društvenom potrebom“ te ako su razlozi koje su nacionalne vlasti navele „relevantni i dostatni“ i razmjerni legitimnom cilju koji žele postići (*L.B. protiv Mađarske* [VV], br. 36345/16, st. 115., 9. ožujak 2023.). ESLJP je istaknuo supsidijarnu ulogu mehanizama Konvencije te naglasio da nacionalne vlasti uživaju izravni demokratski legitimitet u pogledu zaštite ljudskih prava, te su državna tijela, u načelu, u boljem položaju nego međunarodni sudac procijeniti lokalne potrebe i kontekst (*Dubská i Krejzová protiv Češke Republike*, br. 28859/11 i 28473/12, st. 175., 15. studeni 2016.).

Turski Obiteljski sud je tvrdio da je liječnička potvrda kojom je podnositeljica trebala dokazati da nije trudna bila bitna za očuvanje interesa potencijalnog nerođenog djeteta te interesa drugih osoba na koje trudnoća podnositeljice može utjecati. S druge strane, utvrdio je da je izgledno

da se zakonskim propisima o odgađanju sklapanja novog braka nakon razvoda prethodnog, smjeralo izbjegavanju „miješanja krvnih linija“.

ESLJP je istaknuo da je potrebno razlikovati presumpciju očinstva od biološkog očinstva. Prema turskom Građanskom zakoniku rođenje djeteta nakon razvoda braka, a u razdoblju 300 dana od konačnosti odluke o razvodu, stvaralo je samo presumpciju očinstva te nije moralo utjecati na određivanje biološkog oca. Obzirom na navedeno, cilj sprječavanja „miješanja krvnih linija“ se čini nerealnim u modernom društvu. Štoviše, razdoblje od 300 dana počinje teći tek s danom konačnosti odluke o razvodu, dok većini supružnika zajednički život prestane trenutkom pokretanja postupka razvoda, od čega do konačnosti odluke može proći i par godina.

Razvidno je da Obiteljski sud nije razmotrio posljedice presude na privatni život podnositeljice zahtjeva. Pitanje je li neka žena trudna ili nije predstavlja intimni dio njezinog privatnog života, neovisno je li nedavno razvedena. Obveza da dokaže da nije trudna, prije sklapanja novog braka, vrijeđa intimu žene jer se njezin privatni i seksualni život stavlja pod kontrolu javnih vlasti. ESLJP je izrazio zabrinutost zbog zaključaka Obiteljskog suda koji impliciraju da razvedene žene zbog svojih bioloških karakteristika imaju obvezu prema društvu otkriti eventualnu trudnoću prije stupanja u novi brak, radi očuvanja interesa nerođenog djeteta i drugih osoba na koje činjenica trudnoće može utjecati. Navedeno odražava tradicionalno shvaćanje ženske seksualnosti koja je poistovjećena s reproduktivnim funkcijama žene, a zanemaruje se psihofizička važnost seksualnosti za razvoj žene kao osobe (*Carvalho Pinto de Sousa Morais protiv Portugala*, br. 17484/15, st. 52, 25. srpanj 2017.).

Zaključno, ESLJP je istaknuo da obveza čekanja podnositeljice 300 dana po konačnosti razvoda, a prije stupanja u novi brak ili obveza dostave liječničke potvrde da nije trudna nije bila u skladu s prijetkom društvenom potrebom, nije bila razmjerna legitimnom cilju koji se želio postići te razlozi koje su nacionalne vlasti navele nisu bili razumni i dostatni.

Obzirom na navedeno, utvrdio je da je došlo do povrede čl. 8. Konvencije.

Članak 14. u vezi s člankom 12.

Članak 12. Konvencije ne sadržava pravo na razvod braka, ali u okviru svojih jamstava jamči razvedenim osobama pravo na sklapanje novog braka bez podvrgavanja nerazumnim očekivanjima (*F. protiv Švicarske*, br. 11329/85, st. 38, 18. prosinac 1987.).

ESLJP je napomenuo da svaka razlika u postupanju ne povlači istovremeno povredu čl. 14. Konvencije. Razlika u postupanju temeljena na zabranjenoj osnovi smatrat će se diskriminirajućom ako nema objektivno i razumno opravdanje, tj. ako nije usmjerena ostvarenju legitimnog cilja ili ako ne postoji odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići (*Andrejeva protiv Latvije* [VV], br. 55707/00, st. 81., 18. veljače 2009.).

Kada se razlika u postupanju temelji na spolu, države uživaju usko područje slobodne procjene, odnosno u takvim slučajevima načelo razmjernosti zahtijeva da odabrana mjera bude ne samo prikladna za postizanje cilja kojem se teži, već i nužna u danim okolnostima (*Jurčić protiv Hrvatske*, br. 54711/15, st. 65, 4. veljače 2021.). Postizanje ravnopravnosti između spolova važan je cilj država članica Vijeća Europe. Da bi različito postupanje temeljeno na spolu bilo u skladu s Konvencijom, potrebno je navesti osobito važne razloge za to postupanje (*Burghartz protiv Švicarske*, br. 16213/90, st. 27., 22. veljače 1994.). Ako podnositelj zahtjeva dokaže različito postupanje u usporedivoj situaciji, na tuženoj državi je da dokaže da je takvo postupanje bilo opravdano (*Guberina protiv Hrvatske*, br. 23682/13, st. 74., 22. ožujak 2016.). Samo žene mogu biti podvrgnute različitom postupanju zbog trudnoće, a takvo postupanje, ako nije opravdano, predstavlja izravnu diskriminaciju (*Napotnik protiv Rumunjske*, br. 33139/13, st. 77., 20. listopad 2020.).

ESLJP je zaključio da se presuda Obiteljskog suda mogla donijeti samo u odnosu na ženu, budući da samo žene mogu biti trudne, a muškarci nisu podliježali osporavanom zakonskom ograničenju, te su mogli sklopiti novi brak bez ikakvih ograničenja.

Ocjenjujući je li takvo različito postupanje imalo objektivno i razumno opravdanje, ESLJP je utvrdio da su se navodi tužene države o potrebi nedvosmislenog utvrđenja bioloških roditelja nerođenog djeteta temeljili na tradicionalnoj koncepciji obitelji i institutu braka kao bazom takve obitelji što nije odražavalo koncepciju modernih europskih društava, u kojima se značajan broj obitelji temelji na zajednici kao što je izvanbračno partnerstvo, dok su mnoga djeca začeta izvan braka ili anonimnom donacijom sperme. Međutim, naglasio je da je potrebno poštovati osjetljivu i važnu ulogu koju obiteljska zajednica i brak mogu imati u određenim društvima, te je spreman prihvatiti da bi javnost ili nerođeno dijete mogli imati interes u utvrđivanju biološkog roditeljstva.

Po mišljenju ESLJP-a, turski Obiteljski sud se u predmetu podnositeljice vodio seksističkim stereotipima temeljem kojih je i odbio njezin zahtjev. Navedeni stereotipi, kao što su dužnost žene prema društvu zbog svoje potencijalne uloge majke i sposobnosti rađanja, predstavljaju ozbiljnu prepreku ostvarivanju istinske ravnopravnosti između žena i muškaraca, a što predstavlja jedan od glavnih ciljeva država članica Vijeća Europe.

ESLJP je utvrdio da se ponašanje turskih sudova prema podnositeljici ne može opravdati ciljem sprječavanja neizvjesnosti u pogledu biološkog roditeljstva potencijalnog nerođenog djeteta, te je kao takvo predstavljalo izravnu diskriminaciju temeljem spola.

Zaključno, ESLJP je smatrao da razlika u postupanju kojoj je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta temeljem njezina spola nije bila objektivno opravdana niti nužna.

Sukladno svemu navedenom, došlo je do povrede čl. 14. u vezi s čl. 12.